

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

_____ Ярослав ЛАЗУР

«_____» _____ 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	К Безпека та оборона
Спеціальність	К9 Правоохоронна діяльність
Освітня програма	Правоохоронна діяльність
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Ужгород 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «**Теорія держави і права**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **К Безпека та оборона** спеціальності **К9 Правоохоронна діяльність** освітньої програми **Правоохоронна діяльність**.

Розробники:

Геревич М. О., доктор філософії, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»,

Турянця В. В., доцент, к.ю.н., доцентка кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри **теорії та історії держави і права**.

Протокол № 1 від 28 серпня 2025 року

Завідувач кафедри _____ Іван ПЕРЕШ

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету

протокол № 2 від 08 вересня 2025 року

Голова науково-методичної комісії _____ Павло ЧЕРЕВКО

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	1-й	1-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,6 самостійної роботи студента – 2,7	1-й	1-й
	Лекції:	
	24	8
	Практичні (семінарські):	
	20	4
Вид підсумкового контролю: екзамен	Індивідуальна робота:	
	-	-
Форма підсумкового поточного контролю: модульна контрольна робота	Самостійна робота:	
	46	78
Форма підсумкового контролю: усна		

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Теорія держави і права» має методологічне значення для всіх галузей знання про державу і право, безпосередній вплив на вдосконалення практики державно-правового будівництва України.

Пропонована робоча програма визначає структуру і зміст навчальної дисципліни «Теорія держави і права». У сучасному праворозумінні теорія держави і права служить ствердженню людини як найвищої цінності, її прав і свобод, верховенства права. Вивчення курсу «Теорія держави і права» має важливе значення в підготовці юристів, здатних застосувати отримані правові знання в сфері юридичної практики - в діяльності органів державної влади, у правозахисній діяльності тощо.

У ході вивчення курсу «Теорія держави і права» студентам читається курс лекцій, організовується постійне консультування на кафедрі, проведення семінарських занять, а також самостійна робота.

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері правоохоронної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів правоохоронної діяльності і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК01.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- ЗК02.** Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- ЗК05.** Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- ЗК06.** Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем;
- ЗК07.** Здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- ЗК09.** Здатність працювати в команді.

Фахові компетентності спеціальності (СК):

- СК02.** Здатність здійснювати нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства у сфері правоохоронної діяльності;
- СК04.** Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати правову інформацію з різних джерел;
- СК08.** Здатність ефективно застосовувати сучасну техніку та інформаційні технології, використовувати технічні засоби, спеціалізовані інформаційно-пошукові системи, бази та банки даних, а також відповідне програмне забезпечення для захисту прав і свобод людини, власності, суспільних відносин від протиправних посягань;
- СК11.** Здатність визначати особу правопорушника, аналізувати кількісні та якісні показники злочинності.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Теорія держави і права» вивчається на першому році навчання першого (бакалаврського) освітнього рівня і, відповідно, до структурно-логічної схеми освітньої програми опанування дисципліни не потребує попереднього вивчення освітніх компонентів у межах зазначеної освітньої програми.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Правоохоронна діяльність», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр РН
Вести міжособистісний діалог та превентивну комунікацію з метою виконання завдань професійної діяльності	РН 2
Знати і розуміти принципи доброчесності та норми етичної поведінки, дотримуватися їх у професійній діяльності	РН 6
Взаємодіяти із суб'єктами забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку, а також здійснювати комунікацію з фізичними та юридичними особами з метою виконання завдань у сфері правоохоронної діяльності	РН 7
Адаптуватися і ефективно діяти у стандартних професійних ситуаціях, а також у разі ускладнення оперативної обстановки, підвищення фізичного та психологічного навантаження	РН 12
Працювати самостійно та в команді при виконанні службових (посадових) обов'язків та під час розв'язання складних спеціалізованих задач у сфері правоохоронної діяльності	РН 15

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Теорія держави і права»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Вміти комунікувати з питань, що стосуються здійснення правоохоронної діяльності	РН 2
Знати та вміти застосовувати етичні правила спілкування у процесі здійснення професійної діяльності	РН 6
Знати засоби і можливості отримання інформації з доступних джерел для повного і всебічного з'ясування обставин справи та вміти організувати культурний діалог на рівні, необхідному для ефективної професійної діяльності у правоохоронній сфері	РН 7
Вміти здійснювати відбір юридично значущих фактів, що сприяло б правильному та достовірному формулюванню правових висновків.	РН 12
Користуючись науковими методами пізнання, вміти аналізувати сучасні правові доктрини та принципи функціонування національної правової системи	РН 15

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: виступи на практичних заняттях; виконання індивідуальних та групових завдань під час аудиторних занять та самостійної роботи студента; виконання тестових завдань, а також модульних контрольних робіт; екзамен.

Методи навчання: пошуковий метод; пояснювально-ілюстративний метод; метод мозкового штурму; метод проблемного викладу; дослідницький метод; робота в малих групах тощо.

Самостійна робота, зокрема, включає: вивчення теоретичних аспектів, що стосуються навчальної дисципліни «Теорія держави і права» насамперед на основі прослуханого лекційного матеріалу; поглиблене вивчення окремих питань передбачених тем (дослідження наукової літератури на задану тему та пошук додаткової інформації, в тому числі правозастосовного характеру); підготовку до семінарських занять; узагальнення вивченого матеріалу тощо.

Поточний контроль з навчальної дисципліни «Теорія держави і права» проводиться в таких формах: активна робота на лекційних та семінарських заняттях (зокрема, активна участь у дискусії та презентації матеріалу), складання колоквиума, написання есе та інших реферативних робіт, тестування тощо.

Методи поточного контролю: усний та письмовий.

Форма модульного контролю: модульна контрольна робота у формі усного опитування, що включає відповіді на короткі та розгорнуті питання категоріально-понятійного змісту.

Форма підсумкового семестрового контролю: екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	50	100
7	7	7	7	7	7	8		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота								Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	50	100
5	5	5	7	7	7	7	7		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	50
Модульна контрольна робота	1	50
Разом	6	100

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	50
Модульна контрольна робота	1	50
Разом	6	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Упродовж семестру, в якому вивчається дисципліна, здобувач освіти повинні написати модульну контрольну роботу, що оцінюється у діапазоні від 0 до 50 балів.

Модульна контрольна робота здійснюються у формі надання усних відповідей на 10 запитань, кожне з яких оцінюється у 5 балів. Підсумкова кількість балів за модульну контрольну роботу складається із сукупності правильних відповідей на 10 запитань і не може перевищувати 5 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються здобувач освіти, підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Здобувач освіти, який за результатами модульних контролів отримав оцінку «F» (менше 35 балів), повинен до проведення підсумкового (семестрового) контролю покращити цю оцінку. Без такого покращання він до підсумкового (семестрового) контролю не допускається.

Переведення даних із 100-бальної шкали оцінювання у 5-бальну здійснюється в такому порядку:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Порядок оцінювання знань здобувач освіти за результатами заліку:

Оцінка відмінно (A) виставляється, коли здобувач дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання здобувач застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка добре (B) виставляється здобувачу, який повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань здобувач застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка добре (C) виставляється здобувачу, який повністю розкрив теоретичні питання, а програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому правильно, але мають місце окремі неточності.

Оцінка задовільно (D) виставляється, коли здобувач розкрив теоретичні питання, проте при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань здобувач освіти припускається помилок через недостатнє розуміння програмного матеріалу.

Оцінка задовільно (E) виставляється, коли здобувач не повністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань здобувач припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі у здобувача.

Оцінка незадовільно (FX) виставляється здобувачу, який не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило, такий здобувач виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.

Оцінка незадовільно (F) виставляється здобувачу, який не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання. Такий здобувач не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні.

За результатами контролю знань здобувачу дозволяється виставлення екзаменаційної оцінки (без підсумкового іспиту) – «відмінно», «добре» та «задовільно». здобувач має право підвищити оцінку, складаючи іспит.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1

6.1 Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Загальна характеристика права

Закономірності природи і суспільства як основа теоретичних уявлень про причини існування і виникнення права. Походження права. Походження права за теологічною теорією. Договірна теорія про виникнення права. Психологічна теорія про витоки права. Марксистська теорія про виникнення права. Теорія примирення про походження права. Теорія юридичного позитивізму. «Чиста теорія права". Соціологічна теорія права. Визначення та ознаки сучасного права. Характеристика складових елементів нормативності як юридичної ознаки права. Системність права. Формальна та правова визначеність права. Вольовий характер права. Сутність права у науковій літературі. Категорія «принципи права» і її розуміння в науці. Природа принципів права. Класифікація принципів права.

Цінність права. Головні аспекти цінності права. Власна цінність права. Історико-культурна цінність права. Інструментальна цінність права. Історико-культурна цінність права.

Функції права. Характеристика ознак функцій права. Класифікація функцій права. Загально- соціальна функція права та її види. Спеціально-юридична функція права та її різновиди. Характеристика охоронної функції права.

Легітимація права. Критерії для визнання закону правовим. Причини негативного сприйняття законів членами суспільства. Складові легітимності. Приклади і визначення формальної легітимності. Змістовна легітимність ф її умови. Легітимація як основа розмежування правотворення і законотворення.

Тема 2. Форми права

Форма права як правова категорія. Внутрішня і зовнішня форми права. Аналіз понять «джерела права» і «форми права». Трагування форми права представниками різних правових шкіл. Класифікація форм права. Характеристика первинних і вторинних джерел права в залежності від правових систем. Характеристика первинних і вторинних джерел права в Україні.

Правовий звичай як історично перше джерело права. Види правових звичаїв в залежності від їх ролі у правовій системі. Нормативно-правовий акт як джерело права. Основні ознаки нормативно - правового акту. Юридична сила як властивість правових актів. Види нормативних актів.

Правовий прецедент: поняття і ознаки. Структура правового прецеденту. Класифікація правових прецедентів. Судова практика як джерело права. Роль судової практики в Україні.

Договір з нормативним змістом як джерело права. Основні риси нормативно - правового договору. Класифікація нормативно-правових договорів.

Правова доктрина як джерело права. Формування правової доктрини і її авторитет у різних правових системах. Функції правової доктрини.

Загальні принципи права як джерело права романо- германської правової системи.

Тема 3. Норма права

Поняття, основні ознаки норми права. Ознаки нормативності. Оптимальна узагальненість норми. Державно-владний характер норми. Структура норми права. Елементи норми права. Диспозиція і її види. Поняття гіпотези та її класифікація. Санкція як частина норми права. Класифікація санкцій.

Види норм права. Нормативний припис: поняття і структура . Нетипові норми приписи. Преюдиція. Дефініція. Презумпція. Юридична конструкція.

Тема 4. Нормативно-правові акти. Дія нормативно-правових актів

Нормативно-правовий акт: поняття і ознаки. Характеристика основних ознак нормативно-правових актів. Класифікація нормативно-правових актів. Види нормативно-правових актів, виданих парламентом. Закон його ознаки і класифікація. Нормативно-

правові акти Президента: види і характеристика. Акти Кабінету Міністрів України. Акти, що видаються центральними органами виконавчої влади.

Місцеві органи державної влади і їх акти.

Поняття дії нормативно-правових актів. Напрямок темпоральної дії нормативно-правових актів. Припинення і зупинення дії нормативно-правових актів. Зворотня дія нормативно-правових актів.

Дія нормативно-правових актів по колу осіб. Особливості дії нормативно-правових актів в просторі. Принцип «екстериторіальності».

Тема 5. Система права і система законодавства

Система права. Поняття система права і її структурних елементів. Система права та її ознаки. Поняття публічного права і приватного права. Розподіл права на матеріальне і процесуальне.

Характеристика галузей українського права. Поняття правового інституту. Класифікація інститутів права. Особливості співвідношення норм міжнародного і національного права.

Категорія «система законодавства» у сучасній юридичній науці та юридичній практиці. Статичні і функціональні ознаки системи законодавства.

Структура системи законодавства. Характеристика вертикальної горизонтальної та державно-управлінської структури законодавства. Чинники формування та розвитку системи законодавства.

Закон в системі нормативно - правових актів. Ознаки закону. Види законів.

Підзаконні нормативні акти в системі законодавства. Види підзаконних актів. Дія нормативних актів у часі, просторі та за колом осіб.

Тема 6. Правовідносини

Поняття правовідносин і їх ознаки. Структура правовідносин. Суб'єкт правовідносин, характеристика видів суб'єктів. Держава як особливий суб'єкт правовідносин. Об'єкт правовідносин і його види. Суб'єктивне право і юридичний обов'язок як основний зміст правовідносин.

Правосуб'єктність фізичних і юридичних осіб. Категорії правоздатність, дієздатність і деліктоздатність, як складові правосуб'єктності. Дієздатність, її види і обсяг для фізичних осіб. Обмежено дієздатні та недієздатні, як суб'єкти правовідносин. Правоздатність і дієздатність юридичних осіб.

Класифікація правовідносин. Поняття, ознаки і види юридичних фактів. Дефективний юридичний факт.

Тема 7. Реалізація норм права

Поняття реалізації норм права. Характеристика правомірної поведінки. Класифікація правомірної поведінки особи за суб'єктами. Види правомірної поведінки за формою зовнішнього прояву. Класифікація правомірної поведінки особи за соціально-правовими сферами. Маргінальна поведінка особи. Конформістська правомірна поведінка. Звична поведінка особи. Соціально-активна поведінка особи. Суб'єкти реалізації норм права. Поняття і основні форми реалізації права. Застосування права: поняття, ознаки і функції. Відмінність застосування права від інших форм реалізації. Суб'єкти застосування права. Стадії застосування права. Акт застосування права: ознаки і види.

Тема 8. Тлумачення норм права

Поняття і значення тлумачення норм права. Уявлення і роз'яснення як компоненти тлумачення норм права. Поняття і мета тлумачення права. Види тлумачення права. Ознаки і характеристика офіційного тлумачення. Автентичне і легальне тлумачення як види офіційного тлумачення нормативних актів. Види казуального тлумачення.

Місце та роль Конституційного Суду України в інтерпретаційно-правовій діяльності. Юридична природа “постанов Пленуму Верховного Суду України”. Відмінність інтерпретаційно-правових актів від нормативно-правових та правозастосовних.

Неофіційне тлумачення та його види. Способи тлумачення нормативно-правових актів. Системне тлумачення, його характеристика. Історико-політичне тлумачення. Спеціально-юридичне тлумачення. Тлумачення норм права за обсягом(буквальне, розширене і обмежене тлумачення).

Інтерпретаційний акт. Ознаки акта тлумачення норм права. Класифікація актів тлумачення норм права. Місце і юридична сила інтерпретаційних актів.

Тлумачення норм права та державна політика. Роль соціальних інтересів у тлумаченні права. Досвід зарубіжних країн у тлумаченні норм права. Тлумачення норм права за участю міжнародних організацій. Практичні результати тлумачення норм права.

Тема 9. Систематизація нормативно-правових актів

Поняття систематизації законодавства. Види систематизації нормативно-правових актів. Інкорпорація та її основні види : офіційна і неофіційна, хронологічна і систематична, генеральна і часткова.

Кодифікація законодавства. Ознаки кодифікації. Загальна , галузева і спеціальна (комплексна) кодифікації як основні її види. Види кодифікаційних актів.

Консолідація законодавства, її ознаки і види. Уніфікація і її роль удосконаленні національного законодавства. Основні тенденції систематизації законодавства в Європі лістичний. Суб'єктивне право і юридичний обов'язок як основний зміст правовідносин.

Правосуб'єктність фізичних і юридичних осіб. Категорії правоздатність, дієздатність і деліктоздатність, як складові правосуб'єктності. Дієздатність , її види і обсяг для фізичних осіб. Обмежено дієздатні та недієздатні, як суб'єкти правовідносин.

Види правовідносин. Поняття, ознаки і види юридичних фактів. Теорія юридичного факту. Види юридичних фактів.

Тема 10. Юридично значуща поведінка.

Правова поведінка: поняття. Поняття правомірної поведінки. Структура правомірної поведінки: суб'єкти, об'єкти, об'єктивна і суб'єктивна сторони.

Правопорушення: поняття і основні ознаки (протиправність, винність, суспільна шкідливість чи небезпечність, караність діяння). Об'єктивно неправомірна поведінка. Склад правопорушення: поняття і прояви в різних видах правопорушення. Суб'єкт правопорушення: поняття і ознаки. Загальні і спеціальні ознаки суб'єкта правопорушення. Об'єкт правопорушення. Людина, її права і свободи як об'єкт правопорушення.

Суб'єктивна сторона правопорушення (вина, її форми, мотив, мета, емоційний стан).

Об'єктивна сторона правопорушення (діяння, його наслідки, причинно-наслідковий зв'язок між діянням і наслідками, час, місце, спосіб вчинення діяння) .

Види правопорушень. Злочини і проступки. Критерії розподілу правопорушень за видами.

Соціальне підґрунтя і причини правопорушень. Превенція протиправної поведінки.

Тема 11. Юридична відповідальність

Поняття юридичної відповідальності. Характеристика основних ознак та видів юридичної відповідальності. Підстави юридичної відповідальності. Цілі і функції юридичної відповідальності.

Поняття правопорушення: ознаки та види. Види правопорушень за ступенем суспільної небезпечності. Проступок та його класифікація. Поняття злочину. Поділ правопорушення за сферами громадського життя. Види правопорушень за колом осіб. Міжнародні правопорушення, їх характеристика.

Юридична конструкція правопорушення. Фізична особа як суб'єкт правопорушення. Юридична особа як суб'єкт правопорушення. Поняття об'єкту правопорушення . Об'єктивна сторона та її складові. Суб'єктивна сторона та її характеристика. Вина як головна ознака суб'єктивної сторони. Форми і види вини.

Підстави звільнення від юридичної відповідальності. Обставини, що виключають злочинність діяння. Необхідна оборона. Уявна оборона. Затримання особи, що вчинила злочин. Крайня необхідність. Фізичний або психічний примус. Виконання наказу або розпорядження.

Діяння, пов'язане з ризиком. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Тема 12. Держава як правова форма організації суспільства

Походження держави. Становлення людського суспільства: головні етапи. Норми поведінки та організація влади у первісному суспільстві. Характеристика соціальної влади в додержавний період. Органи соціального управління тогочасної спільноти, їх повноваження. Характеристика норм додержавного періоду. Передумови виникнення держави (економічні, політичні, ідеологічні і психологічні). Роль держави в організації суспільного життя. Держава як гарант соціального миру і злагоди. Держава як політична форма організації громадянського суспільства.

Теорії виникнення держави. Теологічна теорія виникнення держави і права, її суть і представники. Патріархальна і патримоніальна теорія виникнення держави і права. Теорія насилля: внутрішнього і зовнішнього. Расова теорія. Органічна теорія виникнення держави і права. Класова теорія. Договірна теорія виникнення держави і права. Психологічна теорія. Сучасні теорії виникнення держави. Теорія еліт. Основні напрямки елітарної теорії. Концепція плюралізму еліт.

Поняття і основні ознаки держави. Плюралізм у розумінні держави. Юридичне значення держави. Соціологічне значення держави. Держава, як живий, природний організм. Держава як система нормативного порядку. Сутність держави: методологічні підходи у процесі аналізу історичної і сучасної сутності держави. Еволюція сутності і соціальне призначення держави.

Характеристика основних ознак держави. Території держави та способи її набуття і припинення. Суверенітет і його ознаки та види. Суверенітет народу. Суверенітет нації. Громадянство та способи його набуття і припинення. Характеристика податкової і фінансової системи держави. Державні атрибути, символи і пам'ятні дати.

Державна влада. Характеристика державної влади. Ознаки державної влади. Властивості державної влади. Легалізація та лімітація державної влади. Легітимація державної влади. Типи легітимації державної влади за Максом Вебером. Співвідношення політичної, державної влади і держави.

Тема 12. Форма держави

Поняття форм держави. Розвиток категорії “форма держави” в політико-правовій думці. Загальне поняття й елементи форми держави. Поняття державного правління. Види форм правління сучасних держав. Монархія як форма правління і її види. Абсолютна монархія. Конституційна монархія. Парламентська монархія Дуалістична монархія. Республіка як форма правління та її види. Президентська республіка. Характеристика парламентської і змішаної республіки. Форма правління Української держави за Конституцією України. Шляхи вдосконалення форм правління на сучасному етапі державотворення.

Поняття державного устрою. Загальноісторичні види державного устрою. Характеристика унітарних держав. Поняття автономії і її права. Федерація як складна держава. Види федерацій. Права складових частин федерації. Конфедерація і її ознаки. Співдружність як особлива форма об'єднання сучасних держав. Співтовариство і його відмінність від співдружності. Особливості державного устрою України.

Державний режим: характеристика основних видів. Поняття політичного режиму. Сучасні державні режими. Ознаки демократичних і недемократичних режимів, їх співвідношення з формою правління, формою державного устрою. Міжнародні об'єднання держав. Поняття міжнародного об'єднання і його ознаки.

Тема 13. Механізм держави і державний апарат

Механізм і апарат держави. Поняття, ознаки, структура механізму держави. Створення державного апарату як засобу реалізації державної влади. Державний апарат і система

спеціальних владних установ. Широке і вузьке розуміння державного апарату. Ознаки державного апарату. Склад державного апарату та сфера його відносин. Державні підприємства і установи в механізмі держави. Ознаки і характеристика державного підприємства, державної установи, державної організації.

Орган держави: поняття, ознаки. Класифікація державних органів. Поняття і типи державної служби. Професійна служба та її види. Цивільна і мілітаризована державна служба. Поняття державний службовець за чинним законодавством та його види. Типи систем державної служби. Кар'єрна система. Споліальна система. Мерітна система. Посадова особа : поняття і ознаки. Класифікація посадових осіб за законодавством України.

Тема 14. Правова система.

Правова система суспільства: поняття і структура. Підходи до визначення сутності і структури національної правової системи. Відмінність поняття правової системи від понять «правове життя» і «правова реальність».

Критерії класифікації національних правових систем. Характеристика основних правових сімей народів світу (типів правових систем).

Романо-германська правова система: генезис і загальна характеристика. Право Європейського Союзу. Поняття і джерела європейського права.

Англосаксонська правова система: генезис і особливості. Джерела англійського права, особливості їхньої систематизації. Американська правова система: генезис і базові принципи.

Традиційні і релігійні правової системи. Єврейське право. Мусульманське право. Соціалістична правова система.

Тема 15. Правова держава. Верховенство права

Концепція правової держави (німецька традиція правової держави). Класична (німецька) концепція правової держави.

Правова держава: поняття та основні характеристики. Умови функціонування правової держави Ознаки правової держави (соціально-змістовні, формальні). Моделі правової держави. Ліберальна і соціальна правова держава. Демократична правова держава. Незалежність судових органів: основні принципи. Проблеми становлення правової держави в Україні.

Поняття верховенства права. Верховенство права як ідея. Верховенство права як доктрина. Концепція «верховенства права» Алберта Дайсі та Фрідріха Августа фон Гаска. Верховенство права як принцип. Основні характеристики принципу верховенства права. Підходи до сучасного тлумачення змісту принципу верховенства права. Основні напрями забезпечення верховенства права в Україні.

Елементи верховенства права. Законність. Юридична визначеність. Заборона свавілля. Доступ до правосуддя. Заборона дискримінації та рівність перед законом. Дотримання прав людини. Верховенство Конституції. Принцип пропорційності.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усе	у тому числі					усе	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Тема 1. Поняття теорії держави і права. Загальна характеристика права.	6	2				4	6	2				4
Тема 2. Джерела права.	6	2				4	6					6
Тема 3. Норма права.	8	2	2			4	6	2				4

Тема 4. Нормативно-правовий акт.	6	2	2			2	6					6
Тема 5. Система права і система законодавства.	6	2	2			2	8		2			6
Тема 6. Правовідносини.	6	2	2			2	6					6
Тема 7. Реалізація норм права.	6		2			4	6					6
Загалом за модуль 1	44	12	10			22	44	4	2			38
Модуль 2												
Тема 8. Тлумачення норм права.	6	2				4	6	2				4
Тема 9. Систематизація нормативно-правових актів.	6	2				4	6	2				4
Тема 10. Юридично-значуща поведінка.	6	2				4	6		2			4
Тема 11. Юридична відповідальність.	6	2	2			2	6					6
Тема 12. Держава як правова форма організації суспільства.	6	2	2			2	6					6
Тема 13. Форма держави.	6	2	2			2	6					6
Тема 14. Правова система.	6		2			4	6					6
Тема 15. Правова держава. Верховенство права.	4		2			2	4					4
Загалом за модуль 2	46	12	10			24	46	4	2			40
Усього годин	90	24	20			46	90	8	4			78

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Норма права.	2	
2.	Нормативно-правовий акт.	2	
3.	Система права і система законодавства.	2	2
4.	Правовідносини.	2	
5.	Реалізація норм права.	2	
6.	Юридично-значуща поведінка.		2
7.	Юридична відповідальність.	2	
8.	Держава як правова форма організації суспільства.	2	
9.	Форма держави.	2	
10.	Правова система.	2	
11.	Правова держава. Верховенство права.	2	
Разом		20	4

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Поняття теорії держави і права. Загальна характеристика права.	4	4
2.	Джерела права.	4	6
3.	Норма права.	4	4
4.	Нормативно-правовий акт.	2	6
5.	Система права і система законодавства.	2	6
6.	Правовідносини.	2	6
7.	Реалізація норм права.	4	6
8.	Тлумачення норм права.	4	4
9.	Систематизація нормативно-правових актів.	4	4
10.	Юридично-значуща поведінка.	4	4
11.	Юридична відповідальність.	2	6
12.	Держава як правова форма організації суспільства.	2	6
13.	Форма держави.	2	6
14.	Правова система.	4	6
15.	Правова держава. Верховенство права.	2	4
Разом		46	78

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби – персональні комп'ютери, мультимедійний проектор.

Програмне забезпечення – пакет Microsoft Office, сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ», платформа «MOODLE», додаток GOOGLE MEET, корпоративна електронна адреса на домені UZHNU.EDU.UA.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Бариська, Я. О., Погорелова З. О., Попович Т. П. Загальна теорія права і держави: навч. Посіб. Ужгород: Видавництво Олександрів Гаркуші, 2022. 552 с.
2. Загальна теорія права: підручник / за ред. О.В. Петришина; наук. ред.: Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський; Нац. акад. прав. наук України; Нац. юрид. ун-т Ім. Ярослава Мудрого. Вид. 2-ге, виправ. й перероб. Харків: Право, 2025. 576 с.
3. Загальна теорія права. Нормативний курс: підруч. Для студ.-юристів / Кол. Авт.; за ред. Доктора юрид. Наук, проф. С. В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 596 с.
4. Машкова А.Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
5. Пендюра М.М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій. Київ: 2023. 468 с.
6. Сучасні механізми захисту прав людини: колективна монографія / М. С. Кельман, А. С. Токарська, Л. В. Ярмол, С. Б. Цебенко, А. О. Дутко. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 220 с.

Додаткова:

1. Атаманчук Н. І. Місце та роль підзаконних нормативно-правових актів в системі чинного законодавства України. *Нове українське право*. 2024. Вип. 3. С. 69-79.
2. Квак В. В., Квак С. А. Нормативно-правовий договір крізь призму його співвідношення з суміжними поняттями у господарському та міжнародному праві. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2024. Випуск 42. С. 269-274.
3. Ковальський В. С. Функції права в контексті правової дійсності: пояснення та розуміння. *Юридична Україна*. 2023. № 11. С. 20-27.
4. Рабінович П., Рабінович С., Панкевич О. Правова доктрина крізь призму праворозуміння, правотворення та правозастосування. *Право України*. 2023. №3. С. 18-33.
5. Савчин М. Людські права / Конституція: люди та інституції (SWOT-коментар): монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2024. С. 445-623.
6. Бедрій М. М. Правовий звичай та інші правила, утворені практикою: проблеми співвідношення. *Journal «ScienceRise:JuridicalScience»*. 2023. № 3 (25). С. 11-17.
7. Берназюк О. О. Судовий прецедент у правовій системі України: сучасні підходи до визначення поняття. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Вип. 80: част. 1. С. 403-410.
8. Бондарчук Я. П., Гоцуляк Ю. В. Місце та значення свободи у системі принципів права. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 1. С. 15-22.
9. Волік В. В., Шамара Р. П. Деякі аспекти правової природи поняття застосування норм права. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 12-18.
10. Дудченко В. В., Манько Д. Г. Загальнотеоретичні засади розуміння системи джерел сучасного права: національний та міжнародний аспекти. *Актуальні питання юриспруденції. Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С. 125-130.
11. Єгоров А. Є. Судова практика як джерело права: порівняльний аналіз континентальної, англосаксонської, та української правових сімей. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. №1. С. 9-16.
12. Кантор Н. Ю. Теоретико-правові засади визначення структури адміністративно-правової норми. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Вип. 78: част. 2. С. 43-48.
13. Купіна Л. Ф. Теоретико-правові підходи до оцінки ефективності реалізації норм права. *Нове українське право*. 2024. Вип. 3. С. 80-85.
14. Риндюк В. І. Норма права в контексті сучасних підходів до праворозуміння. *Правова держава*. 2023. Вип. 34. С. 58-68.
15. Саксонов В. Б. До питання термінології коректності поняття «уповноважуючі норми права». *Соціологія права*. 2023. Вип. 1-2 (44-45). С. 104-107.
16. Сердюк І. Відповідність законодавчих дефініцій терміно-понять «норма права» та «нормативно-правовий акт» положенням сучасних теорій норм права, правових актів і потребам юридичної практики. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2 С. 105-110.
17. Стецик Н. Залучення матеріалів іноземної прецедентної практики до розгляду справ про права людини: доктринальна перспектива для Конституційного Суду України. *Український часопис*

конституційного права: Людські права: конституційні засоби реалізації й захисту. 2024. № 3 (32). С. 13-33.

18. Стрійський Ю. В. Вплив правової доктрини на законотворчу і правозастосовну практику. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2024. Вип. 84: част. 1. С. 109-112.

Нормативно-правові акти:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950: станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
5. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 19 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI: станом на 16 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Інформаційні ресурси:

1. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
2. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libukr.html> - каталог національних бібліотек та інформаційних центрів України
3. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libweb.html>- каталог національних бібліотек країн світу
4. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/books.html>- каталог електронних бібліотек України
5. <http://www.friends-forum.com/forum/printthread.php?t=5838&pp=30> - енциклопедії та словники